

Сербіна Наталія Олександрівна –
здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 270-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Проаналізовано ознаки об'єкта злочину, передбаченого ст. 270-1 Кримінального кодексу України, а також проблемні питання визначення його змісту в науці кримінального права.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство; кримінальна відповідальність; об'єкт злочину; суспільні відносини.

Проанализированы признаки объекта преступления, предусмотренного ст. 270-1 Уголовного кодекса Украины, а также проблемные вопросы определения его содержания в науке уголовного права.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство; уголовная ответственность; объект преступления; общественные отношения.

In the article is analyzed the features of the object of the crime, which is specified in the article 270-1 of the Criminal code of Ukraine and also about the problem questions concerning its substance definition in the science of the criminal law.

Keywords: housing and communal services; criminal responsibility; object of crime; public relations.

Теорії кримінального права вчення про об'єкт злочину характеризується полярністю доктрин. Зокрема, ним визнають охоронюваний кримінальним законом порядок відносин між людьми в суспільстві (П. П. Андрушко, С. Є. Дідик, О. М. Костенко, А. В. Ландіна, А. С. Нерсисянц); суспільні відносини (М. І. Бажанов, Я. М. Брайнін, Н. О. Гуторова, Н. Д. Дурманов, Н. І. Загородніков, М. Й. Коржанський, В. М. Кудрявцев, В. В. Кузнецов, В. О. Навроцький, Б. С. Нікіфоров, А. А. Піонковський, А. В. Савченко, В. Я. Тацій, Є. О. Фролов) [1]; соціальні блага (цінності), що охороняються кримінальним законом (Є. В. Гавриш, С. Б. Гавриш, П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко); людина або конкретні сфери (різновиди, вияви) життєдіяльності людей (В. П. Ємельянов, Г. П. Новосолов) [2]; окремі особи чи багато осіб (І. Я. Козаченко,

З. А. Незнамова); правові відносини (О. М. Готін, С. Я. Лихова) [3], норми права (І. Я. Фойницький, Л. С. Білогриць-Котляревський), правові блага (інтереси) (Н. Д. Сергієвський); охоронювані кримінальним законом соціально значущі цінності, інтереси, блага (А. В. Наумов, А. В. Пашковська); суспільні відносини, що є відповідним порядком, установленими приписами правових норм, а також соціальні блага (Г. В. Чеботарьова); соціальна оболонка є першим рівнем об'єкта, а все інше перебуває всередині цієї оболонки (В. М. Трубніков); соціальна безпека (О. Зателєпін) [4].

Однак не будемо конкретизувати жодну із зазначених теорій, лише наголосимо, що ми підтримуємо теорію суспільних відносин як об'єкта злочину, оскільки саме вона, на наш погляд, відображає специфіку кримінально-правової охорони.

У зв'язку з цим, складовими об'єкта злочину є: учасники, соціальний зв'язок і предмет суспільних відносин.

Правильне визначення об'єкта злочину має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки помилка в ньому унеможлиблює здійснення правильної кримінально-правової кваліфікації вчиненого діяння.

Тому метою статті є дослідження об'єкта злочину у сфері охорони об'єктів житлово-комунального господарства. На основі цього сформульовано завдання щодо з'ясування змісту суспільних відносин, що є об'єктом указанного злочину.

Для встановлення об'єкта злочину необхідно визначити його види. Так, у доктрині кримінального права є багато ознак, за якими можна класифікувати об'єкт злочину, проте найбільш поширеними та практично значущими є класифікації об'єктів "по вертикалі" та "по горизонталі".

По вертикалі, як правило, виділяють або триступеневу, або чотириступеневу класифікації (М. І. Коржанський [5], С. Я. Лихова, М. І. Хавронюк та ін. [6]); загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти. Різниця між зазначеними класифікаціями лише в наявності чи відсутності видового об'єкта.

Безпосередній об'єкт злочину можна визначити як суспільні відносини, що зазнають посягання внаслідок учинення певного злочину.

Досліджуючи об'єкт злочину, передбаченого ст. 270-1 Кримінального кодексу (КК) України, зазначимо, що ця норма з'явилася в КК України з прийняттям Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві" від 13 січня 2011 р. [7]. З огляду на її розміщення в розділі IX КК України "Злочини проти громадської безпеки", родовим об'єктом цього злочину слід визнавати громадську безпеку.

З буквального тлумачення цієї позиції випливає, що умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства посягає на стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від негативних наслідків явищ соціального, природного або техногенного характеру.

Утім виникають сумніви, чи може насправді відбуватися посягання на цей об'єкт унаслідок умисного пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. На думку В. П. Тихого, загальнонебезпечний характер злочинів проти громадської безпеки спричинений як їх об'єктом, так і їх предметом і/або засобом (зброям), до яких належать зброя чи інші, за своєю природою потенційно смертоносні, джерела, що використовують або можуть бути використані як зброя чи засоби руйнування, ураження [8, с. 40]. Таким чином, умисне пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства не може належати до злочинів проти громадської безпеки. Натомість злочин, передбачений ст. 270-1 КК України, однозначно посягає на суспільні відносини власності, адже об'єкти житлово-комунального господарства, на які спрямовано посягання, за будь-яких обставин перебувають у певній власності.

Водночас, відповідно до класифікації об'єктів "по горизонталі", безпосередній об'єкт може бути основним (головним) і додатковим. Необхідність такої класифікації постає тоді, коли один і той самий злочин одночасно посягає на декілька видів суспільних відносин. До таких злочинів належить і злочин, передбачений ст. 270-1 КК України.

Зазначені злочини мають кілька безпосередніх об'єктів, з яких законодавець, як правило, визначає один, найбільш важливий (основний безпосередній), що визначає структуру відповідного складу злочину, його суспільну небезпечність і місце в системі Особливої частини КК України. У зв'язку з цим, *основним (головним) безпосереднім об'єктом* слід визнавати ті суспільні відносини, посягання на які становить головну сутність злочину та заради охорони яких законодавець створив відповідну кримінально-правову норму. Завдяки основному безпосередньому об'єкту визначають місце злочину в системі Особливої частини КК України [9, с. 64–65; 10, с. 212].

Стосовно ж основного безпосереднього об'єкта досліджуваного злочину І. Б. Медицький зазначає, що ним є громадська безпека в частині належного функціонування об'єктів житлово-комунальної інфраструктури, за якого не виникає загроза заподіяння чи не заподіюється шкода правам і законним інтересам невизначеного кола осіб, а також іншим правоохоронюваним інтересам [11, с. 319].

З наведеною позицією погодитися складно, оскільки не тільки об'єкти житлово-комунального господарства забезпечують інтереси суспільства та держави. Зазначені функції виконують також об'єкти електроенергетики, торгівлі, сільського господарства тощо. Проте

умисне знищення або пошкодження таких об'єктів законодавець не розцінює як посягання на громадську безпеку, ці діяння відносять до злочинів проти власності.

Визначення безпосереднього об'єкта злочину має важливе значення для визначення змісту самого злочинного посягання, установлення характеру та ступеня суспільної небезпечності злочину. Безпосередній об'єкт є невід'ємним елементом кожного складу злочину, а його встановлення має обов'язковий характер.

Важливим у питанні встановлення безпосереднього об'єкта умисного знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є, на думку Є. В. Шевченка, те, що в предметних деліктах пошкодження або знищення матеріальних цінностей (як проміжна шкода) зумовлює подальший вплив на інші об'єкти кримінально-правової охорони, що вказані як похідні наслідки [12, с. 79]. Тому злочин, передбачений ст. 270-1 КК України, належить до злочинів з похідними наслідками, а його місце в системі Особливої частини КК України має визначати основний безпосередній об'єкт (суспільні відносини власності), оскільки саме через вплив на нього в таких злочинах заподіюють шкоду іншим додатковим об'єктам [13, с. 150].

Крім того, подібні за змістом склади злочинів передбачено в розділі VI "Злочини проти власності" Особливої частини КК України: "Умисне знищення або пошкодження майна" (ст. 194 КК України), "Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики" (ст. 194-1 КК України). Водночас у проєкті Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві" від 9 червня 2010 р. № 6505 склад аналізованого злочину пропонували розмістити в розділі VI Особливої частини КК України "Злочини проти власності".

Отже, ураховуючи викладене, вважаємо розміщення норми про кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в розділі IX "Злочини проти громадської безпеки" недоцільним. На нашу думку, доречніше розмістити досліджувану норму в розділі VI "Злочини проти власності" в ст. 194-2 КК України, після статті, що передбачає кримінальну відповідальність за умисне пошкодження об'єктів електроенергетики.

Додатковим безпосереднім об'єктом є тільки ті суспільні відносини, яким, поряд з основним об'єктом, заподіюють чи створюють загрозу заподіяння шкоди. Крім того, таким об'єктом можуть бути лише відносини, поставлені законодавцем під охорону закону або, іншими словами, відносини, визначені як такий об'єкт самим законодавцем. Характерною ознакою *додаткового безпосереднього об'єкта* є те, що в багатьох випадках він самостійний і завжди потребує кримінально-правової охорони. Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і необов'язковий (факультативний) [14, с. 113].

Додатковий обов'язковий об'єкт – це об'єкт, який, поряд з основним, за будь-яких обставин зазнає посягання внаслідок учинення певного злочину.

На протипагу цьому, *додатковий факультативний об'єкт* може й не зазнавати шкоди чи загрози заподіяння такої шкоди внаслідок учинення цього злочину. Саме таким об'єктом злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, слід визнати життя та здоров'я людей, безпеку визначеної чи невизначеної кількості людей, громадський порядок й екологічну безпеку, оскільки вони не завжди можуть зазнавати посягання внаслідок умисного знищення чи пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Установлення того, що внаслідок певного злочинного посягання спричинено шкоду також і факультативному об'єкту, за інших однакових умов, є свідченням більш високої суспільної небезпечності вчиненого діяння та має враховуватися під час призначення покарання.

Додатковий об'єкт, так само як і основний безпосередній об'єкт, має важливе значення для визначення соціальної сутності вчиненого злочину, установлення тяжкості наслідків, що настали чи могли настати. Цю властивість додаткового об'єкта часто використовує законодавець для виокремлення кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів.

Отже, родовим й основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, на наш погляд, слід визнати суспільні відносини власності. Додатковим безпосереднім об'єктом умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства можна визнати життя та здоров'я людей, безпеку визначеної чи невизначеної кількості людей, громадський порядок, екологічну безпеку тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України: Загальна частина: [підруч.] / [Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін.]; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [2-ге вид., переробл. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

2. Ємельянов В. П. Дискусійні питання щодо визначення об'єкта злочину у кримінально-правовій науці / В. П. Ємельянов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – № 16. – С. 172–182.

3. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): [моногр.] / Софія Яківна Лихова. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2006. – 573 с.

4. Зателепин О. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве / О. Зателепин // Уголовное право. – 2003. – № 1. – С. 29–31.

5. Энциклопедия уголовного права / [отв. ред. В. Б. Малинин]. – СПб. : Изд. проф. Малинина, 2005. – .-

Т. 4 : Состав преступления. – 2005. – 796 с.

6. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Хавронюк Микола Іванович. – Л., 2007. – 557 с.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2924-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10. – С. 19.

8. Тихий В. П. Сучасні проблеми застосування і вдосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за злочини проти громадської безпеки / В. П. Тихий // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 3. – С. 39–43.

9. Кудрявцев В. Н. О соотношении предмета и объекта преступлений по советскому уголовному праву / В. Н. Кудрявцев // Труды ВЮА. – 1961. – Вып. 13. – С. 64–65.

10. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления / Е. А. Фролов // Сборник ученых трудов Свердловского юридического института. – 1969. – С. 212.

11. Медицький І. Б. Кримінально-правова охорона об'єктів житлово-комунального господарства (на прикладі аналізу ст. 270-1 КК України) / І. Б. Медицький // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 трав. 2011 р. / [редкол. : Г. Є. Боддарь, А. О. Данилевський, О. О. Дудоров та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 600 с.

12. Шевченко Є. В. Злочини з похідними наслідками в кримінальному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Шевченко Євген Валерійович. – Х., 2001. – 177 с.

13. Данилевський А. О. Щодо розміщення норми про кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства / А. О. Данилевський // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 трав. 2011 р. / [редкол. : Г. Є. Боддарь, А. О. Данилевський, О. О. Дудоров та ін.]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 600 с.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : проект Закону України від 9 черв. 2010 р. № 6505 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.zakon.rada.gov.ua>.